

Ольга Довгань

молодший науковий співробітник

науково-технологічний відділ аграрної економіки,
інформаційно-аналітичної роботи, маркетингу і трансферу інновацій
Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту кормів та сільського господарства Поділля

ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Одним із найважливіших чинників забезпечення переходу суспільства до моделі сталого розвитку є підвищення економіко-екологічної ефективності господарської діяльності. Йдеться про необхідність зменшення обсягів природних ресурсів, що витрачаються на кожну одиницю виробленої продукції (а в підсумку — одиницю грошового еквівалента ВВП), зниження кількості забруднювальних речовин, відходів, утворення яких пов'язане з виробництвом одиниці продукції кожного із секторів (галузей) господарства та економіки загалом.

Нераціональні підходи до природокористування в Україні протягом ХХ ст. призвели до того, що на межі другого і третього тисячоліть економіка країни мала одні з найнижчих у світі показники екологічної ефективності, тобто була однією з найбільш природоємних [1].

За рівнем ресурсного потенціалу країна займає дев'яте місце у світі, що характеризується сукупністю природних і створених можливостей у розвитку національної економіки. Але актуальним залишається питання щодо використання ресурсного потенціалу. Загальний індекс природоємності вітчизняного валового внутрішнього продукту становить понад 10 одиниць, індекс шкідливості – понад 15, що порівняно із іншими країнами перевищує середнє значення у 4 рази, а середньосвітовий рівень – у 10 разів [2].

Україна посідає одне з перших місць у світі за рівнем споживання природних благ – енергії, води, корисних копалин – на одиницю ВВП. Так, ресурсомісткість вихідного національного продукту в 3 рази перевищує світовий рівень, а на одиницю ВВП витрачається майже тонна природних ресурсів, тоді як у США – 3 кг. Загальне енергоспоживання на одиницю ВВП в Україні в 1,8 рази більше, ніж в Росії, в 3,5 рази більше, ніж в Польщі, у в 8,3 рази вище, ніж у розвинутих країнах Європи, причому за останні 20 років енергомісткість одиниці ВВП України збільшилась майже вдвічі [3].

«Великі народи, - писав Адам Сміт, - ніколи не бідніють від марнотратства приватних осіб, але вони бідніють від марнотратства своїх урядів». Цей класичний висновок наочно підтверджується, на жаль, вітчизняними еколого-економічними реаліями. Так, середньорічні втрати ВВП внаслідок погіршення стану довкілля сягають 10-15%, а за оцінками Міжнародного інституту менеджменту навколишнього середовища (Швейцарія), рівень екологічного збитку в Україні складає не менше ніж 15-20% ВВП, і є одним з найвищих у світі [3].

Якщо за узагальнюючий показник антропогенного тиску на навколишнє середовище взяти здоров'я населення, то об'єктивні медичні дані свідчать про дедалі більший вплив екологічних чинників на фізичний потенціал нашого суспільства [1].

Україна входить в п'ятірку країн світу з найвищою смертністю. Але, незважаючи на сумну статистику, ситуація в країні покращується. У 2014 і в 2015 році Україна посідала друге місце з 226 країн за кількістю смертей на рік. За смертністю Україну переганяла лише Південна Африка. З 2016 р. Україна поліпшила ситуацію, і перейшла на третє місце.

На 2017 рік, за даними Центрального розвідувального управління США (ЦРУ) Україна і зовсім спустилася на п'яте місце, правда зберігши торішній рівень смертності [4].

Особливе занепокоєння викликає зростання захворюваності населення на онкологічні утворення (табл. 1).

Темпи зростання захворюваності населення на злоякісні новоутворення в Україні

	Рік						
	1995	2000	2005	2010	2014	2015	2016
Кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом							
осіб	158595	156567	157500	156199	134483	134104	134330
- темпи росту, %	-	98,72	100,60	99,17	86,10	99,72	100,17
на 100 000 населення	309,3	317,9	335,6	341,9	314,0	314,2	316,0
- темпи росту,%	-	102,78	105,57	101,88	91,84	100,08	100,57
Кількість хворих, які перебували на обліку в медичних закладах, на кінець року							
осіб	732587	768306	864273	988647	954126	961825	985448
- темпи росту, %	-	104,88	112,49	114,39	96,51	100,81	102,46
на 100 000 населення	1434,2	1567,1	1848,7	2168,2	2231,4	2258,3	2323,4
- темпи росту, %	-	109,27	117,97	117,28	102,91	101,21	102,88

Джерело: [5]

Кількість хворих з вперше в житті встановленим діагнозом в абсолютному значенні за 1995–2016 рр. зменшилась на 24265 осіб, хоча протягом 2015–2016 рр. спостерігаємо зростання на 0,17%. Якщо ж аналізувати показник у розрахунку на 100000 населення, то протягом 2014–2016 рр. маємо незначний щорічний приріст – на 0,08% і 0,57% відповідно, але це ж мається на увазі зростання кількості хворих з вперше діагностованою хворобою; на жаль, тих, хто вже хворіє онкологічною хворобою, в цю цифру не включено, тому масштаби захворювань на онкологічні новоутворення є величезними. Як наслідок, кількість хворих, які перебували на обліку в медичних закладах, зростає в динаміці: за 1995–2000 рр. – на 4,88%, за 2000–2005 рр. – ще на 12,49%, за 2005–2010 рр. – ще на 14,39%, а за 2014–2016 рр. приріст склав 3,27% в цілому. Значно вищими темпами зростає цей показник у розрахунку на 100000 населення [5].

Світова спільнота приділяє особливу увагу питанням збереження довкілля за принципами сталого економічного розвитку. Про це, зокрема, свідчать не тільки Міжнародна конференція ООН з питань навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992), Міжнародна Декларація Більш Чистого Виробництва (Комісія ООН зі сталого розвитку, 1999) та Всесвітній саміт зі сталого розвитку «Ріо+10» (Йоганнесбург, 2002), які віддзеркалили підходи до розв'язання цих проблем у світовому вимірі, а й ті міжнародні акції глобального та регіональних масштабів, що активно проводяться, починаючи від 70-х років ХХ ст. Ці загальносвітові завдання щодо забезпечення умов сталого розвитку є особливо актуальними для України [1].

Стратегічні інтереси держави полягають у забезпеченні стабільного соціально-економічного зростання, яке базується на раціональному використанні, охороні та відновленні природного ресурсного потенціалу. Це зумовлює необхідність узгодження національної політики у сфері реструктуризації, модернізації і розвитку індустріально-промислового та аграрного секторів економіки, а також надання послуг — з політикою охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів, формування і впровадження механізмів розв'язання цих проблем на ринкових засадах економіки (табл. 2) [1].

Національні пріоритети розвитку екологічно чистого виробництва

Пріоритети	Шляхи реалізації
Забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку на основі раціонального використання, охорони та відновлення природно-ресурсного потенціалу	Поширення інформації про засади екологічно чистого виробництва Розробка та реалізація сукупності економічних та екологічних чинників розвитку виробництва
Досягнення показників ресурсо- та енергоємності, які б забезпечили необхідний рівень незалежності держави	Удосконалення механізму інтеграції екологічних чинників у стратегію господарської діяльності
Перехід на замітники традиційної сировини	Перегляд екологічних нормативів забруднення та спеціального використання природних ресурсів, а також нормативів їх економічного регулювання з метою поступового наближення до стандартів ЄС
Упровадження відновлюваних енергоресурсів та нових видів палива	Створення системи збалансованого управління розвитком виробництва, що стимулює охорону природних ресурсів
Реалізація переходу до господарювання на основі принципу максимальної продуктивності ресурсів	

Джерело: [1].

У непростих економіко-екологічних умовах, що склалися нині в Україні, одним із найефективніших шляхів розв'язання зазначених проблем є перехід до екологічно безпечних чистих виробництв.

Екологічно чисте виробництво передбачає можливість продукування товарів та послуг з мінімальним впливом на довкілля. Воно є не лише екологічною стратегією, а й не заперечує і не перешкоджає розвитку будь-якої сфери людської діяльності. Головна мета — впровадження концептуальних засад стратегії у сфері раціонального природокористування та захисту навколишнього середовища, а також їх практична реалізація з метою сталого економічного та соціального розвитку держави.

У контексті проблеми впровадження стратегічних принципів переходу до екологічно чистого виробництва надзвичайна роль належить національному екологічному та природоохоронному законодавству.

Перехід на екологічно чисте виробництво як невід'ємний атрибут соціального розвитку потребує докорінної зміни принципів політики сучасного виробництва і має ґрунтуватися на результатах міждисциплінарних наукових досліджень відносин природи і суспільства та можливості комплексного розв'язання проблем збереження і захисту природного середовища.

Список використаних джерел

1. Буркинський Б. Екологічно чисте виробництво: наукові засади впровадження та розвитку. Вісник Національної академії наук України. 2006. № 5. С. 11-17.
2. Тропіна В.Б. Фінансова політика держави у сфері ресурсозбереження в Україні: теоретико-прикладні аспекти дослідження. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/1223>
3. Самойленко Ю.І. Екологічна безпека як пріоритет національної безпеки України. URL: <http://www.zelenysvit.org.ua/?page=articles>
4. Пашинська А. Від чого помирають українці. URL: https://espresso.tv/article/2017/11/15/vid_chogo_pomuyayut_ukrayinci
5. Федоришина Л.М. Дослідження сучасного стану здоров'я дитячого населення України. Інноваційна економіка. 2018. № 1-2 [73]. С. 138-148.